

DRUŠTVENI OKVIR RURALNE KULTURNE BAŠTINE VRBOVCA I OKOLICE

Lujić, Samantha

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Križevci college of agriculture / Visoko gospodarsko učilište u Križevcima**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:185:948825>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Križevci University of Applied Sciences](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Preddiplomski stručni studij Poljoprivreda

Samantha Lujčić

DRUŠTVENI OKVIR RURALNE KULTURNE BAŠTINE
VRBOVCA I OKOLICE

Završni rad

Povjerenstvo za obranu i ocjenu završnog rada:

1. Dr.sc. Kristina Svržnjak, prof. v.š.	– Predsjednik/ca povjerenstva
2. Dr. sc. Sandra Kantar, v. pred	– Mentor/ica član/ica povjerenstva
3. Mr.sc. Silvije Jerčinović, v.pred.	– Član/ica povjerenstva

Križevci, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PREGLED LITERATURE.....	2
3. MATERIJAL I METODE.....	7
4. REZULTATI I RASPRAVA.....	8
4.1. Arheološko nalazište Buzadovec-Vojvodice.....	8
4.2. Vrbovec od 15. do 20. stoljeća.....	11
4.3. Kulturna baština obitelji Pajer.....	13
4.4. Z ganjka.....	14
4.5. Društvena i gospodarska obilježja Vrbovca danas.....	16
4.6. Gospodarske organizacije.....	18
4.7. Zdravstvo i školstvo.....	18
4.8. Stambena i komunalna opskrbljenost.....	19
4.9. Sportski objekti i društva.....	20
4.10. Kulturne ustanove.....	21
4.11. Interpretacija intervjua s gđa. Prijatelj.....	22
4.12. Kulturna društva Vrbovca.....	22
4.12.1. Počeci organiziranog djelovanja Pjevačkog društva.....	23
4.12.2. Folklorna sekcija HKUD-a “Petar Zrinski”.....	23
4.12.2.1. Vrbovečka narodna nošnja.....	25
4.12.3. Tamburaški sastav HKUD-a “Petar Zrinski”.....	27
4.12.4. Limena glazba i mažoretkinje Vrbovec.....	27
4.12.5. Turističko-kulinarska manifestacija “Kaj su jeli naši stari”.....	28
4.12.6. Likovno društvo Vrbovec.....	29
5. ZAKLJUČAK.....	31
6. LITERATURA.....	32
7. PRILOZI.....	35

SAŽETAK.

1. UVOD

Tema ovog završnog rada jest društveni okvir ruralne kulturne baštine Vrbovca i okolice. Metodološku osnovu rada čini anketni upitnik po čijem su predlošku prikupljene činjenice koje su uključene u ovaj rad. U ovakvim istraživanjima istraživači su, prema Šikić-Mićanović (2012.), aktivno uključeni u društvenu konstrukciju pitanja u istraživanju, na prikupljanje podataka i na tumačenju nalaza, a svega toga treba biti svjestan kako bi spoznaje do kojih se došlo istraživanjem olakšale, a ne ometale, kritičku analizu. Okosnica ovog rada biti će izložena u poglavlju o rezultatima i raspravi, gdje su objašnjeni procesi koji su utjecali na (ne)razvoj grada i ruralnog područja oko grada, ruralnog načina života, identiteta koji podrazumijeva muški i ženski princip podjele uloga, tradicionalnog patrijarhalnog načina života koji je uvelike uvjetovan zadružnim načinom života koji se na vrbovečkom području zadržao do 50-ih godina prošloga stoljeća, socijalističke industrijalizacije koja je poticala depopulaciju, ratnih zbivanja kojima nitko nije mogao pobjeći i tranziciji koje su dovele do ponovnog jačanja tradicije. Biti će riječi i o procesu tzv. retradicionalizacije koja je prisutna na području Vrbovca i ruralne okolice o kojem govori Cifrić (2003.)¹ Retradicionalizaciji, između ostalog, pogoduje upletanje Katoličke crkve jer je katoličanstvo, zna se odavno, duboko ukorijenjeno u ruralnim prostorima i identitetu ljudi nekoga kraja.

Predmet rada je analiza bogate povijesti vrbovečkog kraja te sagledavanje činjenica o utjecaju povijesnih zbivanja na oblikovanje kulture i kulturne baštine ruralnog vrbovečkog područja. Cilj rada je prikazati kako identitet, bio on ruralni ili urbani, nije prirodno uvjetovana ni fiksna kategorija, nego je uvjetovan sociokulturnom konstrukcijom, odnosno društvenim okvirom analizirane sredine.

Svrha rada je prikazati bogatu kulturu i kulturnu baštinu vrbovečkog kraja budućim generacijama.

¹ Cifrić, I (2012.): Ruralni razvoj i modernizacija

2. PREGLED LITERATURE

U ovom će se poglavlju dati pregled osnovnih pojmova i definicija na koje će se u radu referirati i u sljedećim poglavljima. Pojam *ruralno*, općenito, podrazumijeva “ koji je vezan za život na zemlji, obrađivanje zemlje, za selo, koji se odnosi na selo, koji pripada selu; oprečno urbani². Tradicionalni pojam ruralnog i ruralnog razvoja koristio se najčešće u vezi sa razvojem poljoprivrede u širem smislu. U novije vrijeme ovaj pojam uključuje i druge dimenzije razvoja koje su pretpostavka unapređenja sveukupnog života ljudi u ruralnom području. Umjesto individualnih, pojedinačnih, kratkoročnih ili njima sličnih rješenja u Europi na važnosti dobiva tzv. cjeloviti ili integralni pristup razvoju ruralnih zajednica. Ruralni prostor je cjelokupni prostor izvan gradskih zona, a on obuhvaća 93 % ukupne površine Republike Hrvatske.

Vrbovec je ranije imao više obilježja ruralnijih naselja nego ih ima sada, a relativna blizina Zagreba kao i ostale posljedice industrijalizacije oblikovali su Vrbovec u naselje sa urbanim obilježjima. Tome je uzrok već spomenuta blizina Zagreba pa su mnogi građani pošli na rad u tvornice u veliki grad, a poljoprivredom su se bavili kao sporednom djelatnosti. Poljoprivredno Industrijski Kombinat (PIK) Vrbovec od davnina hrani brojne vrbovečke obitelji i koji je žila kucavica grada, također ima veliki značaj za razvoj grada. No, unatoč tome, vrbovečko područje još uvijek uistinu jest područje izraženih ruralnih obilježja zbog niske gustoće naseljenosti i niske razine izgrađenosti i lijepog pejzaža tako da se ljudi još uvijek bave poljoprivredom, poglavito stočarstvom.

Termin *kultura*, prema Abercrombie i sur., (2008.) se može upotrebljavati na različite načine, a jedna od njih je definicija kulture kao opreke biološkom. Antroplozi se osobito koriste pojmom kultura kao zbirnom imenicom za simboličke i naučene, nebiološke aspekte ljudskog društva, koji uključuju jezik, običaje, konvencije, a prema kojima se ljudsko ponašanje razlikuje od ostalih primata. Ljudsko ponašanje određuje kultura, a ne genetika ili biologija.

No, kultura se također može podijeliti na *materijalnu* i *nematerijalnu kulturu*. Pod materijalnom kulturom podrazumijevamo fizičke proizvode i objekte proizvedene ljudskom rukom npr.

² Hrvatski enciklopedijski rječnik (2002:1184)

posuđe, oruđe, zgrade; nematerijalnu, koja obuhvaća apstraktne tvorevine kao što su vrijednosti, norme, simboli, vjerovanja, običaji i slično.³

Kultura se također može podijeliti i na *visoku* i *popularnu kulturu*. U tom značenju prema Abercrombie (2008.) sociološko poimanje kulture više nalikuje na svakodnevnu uporabu pojma kad je riječ o društvenim praksama koje su umjetničke u najširem smislu, bilo da se opisuje glazbeni ili književni ukus ili pak zanimanje za modu i televiziju. Sociološki aspekt u tom smislu naglašava razlike između visoke i popularne kulture ili proučava načine na koje se kultura stvara, prenosi i usvaja. Sve ono što je ostalo nejasno iz ove definicije kratko i jednostavno objašnjava Fanuko (2012.) u podjeli kulture na visoku, koja se sastoji od kulturnih tvorevina koje se smatraju posebno vrijednima i *narodnu (pučku) kulturu* koja je kultura običnih ljudi. Ona obuhvaća pučke napjeve i pripovijesti što se prenose s naraštaja na naraštaj. Predstavnici visoke kulture često pučku kulturu smatraju manje vrijednom, ali je njezina vrlina u izvornosti, autentičnosti i demokratičnosti. U njoj svi sudjeluju i ona neposredno odražava život i iskustvo naroda. Pučka je kultura značajka poglavito predindustrijskih društava.

Pod *ruralnom kulturom*, po Cifriću (2003.), podrazumijevamo u antropološkom smislu – koherentnu povezanost materijalne i duhovne dimenzije čovjekova života u zajednici, društvu (na određenom ruralnom prostoru), njihovu prepoznatljivu oblikovanost u cjelinu putem vlastite reprodukcije i toliku sraslost s prirodnim okolišem, koliku im tehnologija omogućava, a obrasci kulture zahtijevaju. Možemo poput Antuna Radića reći: „*Kultura je kako narod živi i kako narod misli.*“ Kultura nije, stoga, samo način života, premda ta sintagma uključuje socioekonomsku sferu, kultura je i način mišljenja i način ponašanja, akcija. Čini se da se kultura prema Rihtman-Auguštin (1984.) bitno razlikuje ne samo time kako ljudi rade i žive, nego i time kako misle o sebi i kako se ponašaju, odnosno onime što se događa u raskoraku između njihova mišljenja i ponašanja. Ruralna je kultura, moglo bi se reći, stjecanjem povijesnih okolnosti u mnogim slučajevima bila i multikulturalna i multireligijska. Istaknut ćemo tri aspekta ruralne kulture po Cifriću (2003.), a koja se mogu primijeniti na vrbovečko područje i u kojima se ona danas može prepoznati: (1) *stvarno postojanje (a) tradicionalnog ruralnog društva ili samo nekih njegovih „ostataka“*. Analizirajući ovaj aspekt možemo reći da na vrbovečkom području

³ Fanuko N (2012.): Sociologija, treće i četvrto poglavlje, str. 50-82

postoje dokazi o postojanju tradicionalnih ruralnih društava, koji su prije svega vidljivi kroz ostatke materijalne kulture kao što su nošnje, plesovi, hrana i poneki kućanski predmeti. Također možemo primijetiti da je i u Vrbovcu na djelu očuvanje identiteta kroz primjerice, smotre folklor, nastup HKUD-a „Petar Zrinski“, te tradicionalna turističko-kulinarska manifestacija „Kaj su jeli naši stari“ koja je retradicionalizirana. Cifrić (2003.) objašnjava *retradicionalizaciju* kao istodobno reproduciranje i dodavanje nečeg novog kao i kod većine drugih rituala. Konkretno, to znači isticanje načina života, kulinarstva, nošnji i strojeva na gotovo isti način kao u prošlom stoljeću, ali sa dodavanjem novih elemenata kao što su natjecanje u pripremanju jela, vrbovečke pere, gulaša i ostalih slastica. Pojedinaac i kolektiv dodaju nešto novo, ovisno o njihovoj kreativnoj sposobnosti, a na konkretnom primjeru to su razni koncerti u okviru manifestacije. Zato u obnavljanju običaja Rihtman-Auguštin (2000.) upozorava: u biti nije i ne može biti riječ o nekom nepromijenjenom trajanju običaja u vijekovima. Naprotiv, običaji se održavaju u životu samo ako se neprestano mijenjaju, prilagođavajući se duhu vremena.

Nadalje, prema Cifriću (2003.) sljedeći aspekt ruralne kulture je *stvarno postojanje (b) nekih struktura ruralnog društva*. Ovdje se misli na turističku promidžbu tradicionalnog ruralnog načina života poput manifestacije „Kaj su jeli naši stari“ koja uključuje proces kulturne identifikacije s nekim njenim tradicionalnim oblicima materijalnog i simboličkog života putem njezinih retradicionaliziranih oblika.

Sljedeći aspekt ruralne kulture promatra se (2) *na simboličnoj razini kao tradicionalne ruralne strukture običaja, vrednota, religija i rituala, koje se odražavaju i na materijalnu razinu*. Jedna od značajki kulture je da je ona zasnovana na simbolima tj. da se pomoću simbola pohranjuje i prenosi velika količina informacija, a simbol je bilo koji fenomen kojem je društveno (kulturno) pripisano neko značenje. Neki od običaja u vrbovečkom području jednaki su običajima u susjednim županijama: npr. rođenje djeteta, tzv. perjana odnosno posipanje kuće perjem, čepovima, papirima, a nerijetko i pisanje po zidovima kuće u kojoj je rođeno dijete, unošenje slame u kuću za Božić, održavanje vuzmica ili krijesi noć prije Uskrsa, prijavljivanje lažne mlade na svadbama i slično.

Kulturna baština ("nacionalna baština" ili samo "baština") je nasljeđe fizičkih artefakata i nematerijalnih atributa neke grupe ili društva koje čini ostavštinu prošlih generacija, te se brižno čuva u sadašnjosti kako bi bilo ostavljeno u naslijeđe za dobrobit budućim generacijama. Često

se međutim događa da sljedeća generacija odbaci ono što je prethodna generacija smatrala kulturnom baštinom, pa ponovo oživljavanje baštine uslijedi tek nakon smjene još jedne generacije.⁴

Folklor prema Hülst (1999.) (običaji, vjerovanje, narodna književnost, glazba i ples, likovno izražavanje itd.) se kadkad poistovjećuje s tradicijom, iako je tradicija širi pojam. Oni su izazov objektivnoj stvarnosti i zato imaju svoje društvene funkcije posredovanja: (a) komunikacije i interakcije, (b) priprema i prijenos potencijalnog i manifestnog znanja, (c) kontrola i upravljanje, (d) oblikovanje izraza i afekata, (e) odnosa između pojedinca, kulture i društva, (f) inovacija i interpretacija i (g) tvorba modela i djelatne orijentacije.

Etnometodologija, prema Abercrombie, 2008., termin koji doslovno znači „narodna metoda“, skovao je Garfinkel kako bi označio granu sociologije koju je pokrenuo. Etnometodolozi smatraju da društveno djelovanje proizlazi iz predznanja pojedinca koje, premda zdravorazumsko, tj. subjektivno i neprecizno, igra odlučujuću ulogu u stvaranju smisla društvenog djelovanja i društva uopće. Analizom ljudske konverzacije, kao i analizom ponašanja ljudi na radnom mjestu, etnometodolozi su ustanovili da pored službenih, postoje druge procedure i očekivanja putem kojih se odvija interakcija i međusobno razumijevanje ljudi te da nije moguće strogo razlučiti racionalne od neracionalnih oblika društvenog djelovanja.⁵ U ovom radu korišten je etnometodološki pristup.

Determinante seljačkog načina života prema Šuvaru (1988.) jesu: zemlja i vlasništvo, interakcija i iskustvo, rad i okolina, naselje i susjedstvo, homogenost i stabilnost te obitelj i veza solidarnosti. Ove determinante mogu se uočiti u ruralnom području vrbovečkog kraja.

U konačnici, sve ove definirane pojave i procesi odvijaju se u ruralnom prostoru.

⁴ https://hr.wikipedia.org/wiki/Kulturna_ba%C5%A1tina

⁵ <https://sr.wikipedia.org/srel/%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0>

Prema Kayseru⁶ obilježja ruralnog prostora su:

- a) relativno niska gustoća stanovništva i izgrađenosti zbog čega prevladava pejzaž sa biljnim pokrovom;
- b) ekonomsko iskorištavanje dominantno je poljoprivredno – šumsko – pašnjaško
- c) način života njegovih stanovnika obilježava njihova pripadnost kolektivitetima ograničene veličine i specifičan odnos spram prostora
- d) specifični identitet i predodžbe jako kontrolira seljačka kultura

Ova obilježja ruralnog prostora mogu se uočiti u ruralnom području vrbovečkog kraja.

⁶ Župančić M. (2000.): Tranzicija i modernizacijske perspektive hrvatskog sela, Sociologija sela 38, broj ½ (147/148), str. 20., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=177438

3. MATERIJAL I METODA

U ovom radu korištena je primarna metoda intervju (prilog 1), a kao predložak korišten je anketni upitnik pod nazivom "Učestvovanje stanovnika u obnovi i razvoju grada"⁷s naglaskom na istraživanje kulture i kulturne baštine. Sekundarna metoda podrazumijeva pregled korištene literature. Prema Mozeru (1962.) intervju je usmena anketa. Upitnik intervjuja unaprijed je pripremljen u pisanoj formi i ima sva formalna i sadržajna obilježja kao i upitnik u užem smislu, a razlika je jedino što anketar (intervjuer) ta pitanja usmeno postavlja i što ispitanik usmeno odgovara, a anketar te odgovore bilježi. Korišten je standardizirani intervju, a on je formalno i sadržajno razrađen, tako da je govor ispitanika vođen unaprijed pripremljenim pitanjima. U ovom radu intervjuirana je gospođa Sanja Prijatelj, ravnateljica Pučkog otvorenog učilišta u Vrbovcu (POU). Intervju je trajao 30-ak minuta u uredu gđe Prijatelj, a proveden je 15. ožujka 2016. godine. Gospođa Prijatelj je odabrana za sugovornicu jer se već duži niz godina zalaže za kulturni razvoj grada Vrbovca i kao ravnateljica POU zaslužna je za otvaranje Muzejske zbirke koju čine arheološka, etnografska, kulturno-povijesna zbirka te likovna galerija, a koje su vrlo važne za razumijevanje identiteta Vrbovčana jer se u njima nalaze vrlo vrijedni povijesni predmeti te je uradu također korištena brojna literature koju je ona napisala. Upitnik se sastoji od 16 pitanja te je strukturiran u dva dijela: u prvom dijelu sugovornica je odgovarala na pitanja zatvorenog tipa (pitanja pored kojih stoje ponuđeni odgovori), a u drugom su dijelu ponuđena otvorena pitanja (pitanja pored kojih nema ponuđenih odgovora). Također je korišten i upitnik o infrastrukturi i opremljenosti (geografskim karakteristikama i prostorni izgled grada, stambenoj i komunalnoj opremljenosti, privrednim obilježjima i strukturama stanovnika, privrednim organizacijama, zdravstvu, školstvu i kulturnim ustanovama, sportskim objektima i društvima te kulturnim društvima) sela, odnosno vrbovečkog područja. Odgovori su opisnog tipa.

⁷ Gajdić D., Škrlec K.: Razvoj sela sjeverozapadne Hrvatske, Zbornik radova XVII Međunarodnog naučnog skupa "Vlasinski susreti", Vlasotince, Srbija, 2011., (predavanje, sažetak, stručni)

4. REZULTATI I RASPRAVA

U ovom će se poglavlju prikazati povijest naselja Vrbovca od prapovijesnih vremena pa do danas s naglaskom na kulturnu povijest. Koristit će se podaci anketnog upitnika na temelju kojeg su pobrojane sve sastavnice Vrbovca, kao što su privredne organizacije, zdravstvo i školstvo, stambena i komunalna opskrbljenost te kulturne ustanove.

4.1. Arheološko nalazište Buzadovec-Vojvodice

O srednjovjekovnom životu vrbovečkog područja malo se znalo, sve do 2011. godine kada je prilikom kopanja trase buduće autoceste A12 (Sveta Helena-GP Gola, dionica Gradec-Kloštar Vojakovački, u selu Buzadovec) pronađeno naselje koje datira od 13. stoljeća, otprilike u vrijeme kad se Vrbovec spominje prvi put, te se provode arheološka istraživanja. Wourbouch (danas Vrbovec) jedno je od onih brojnih starih hrvatskih naselja čije se ime spominje u 13. stoljeću u sačuvanom pisanom izvoru. Kralj Koloman je zemlje Vrbovca i Zlomina darovao županu Junku i njegovim potomcima, a do tada taj posjed nije bio posebno uređeni feudalni posjed već dio kraljevskih zemalja, koje su spadale pod upravu kraljevske kurije u Križu (danas Križevci). Kolomanova se darovnica nije sačuvala pa godinu točno ne znamo no ista se spominje u darovnici Bele IV. napisane 21. travnja 1244. godine. Darovnica Bele IV. pisana je tintom na janjećoj koži, dobro je očuvana, a danas se nalazi u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu. Vjeruje se da je vrbovečko područje bilo naseljeno i prije te je mjesto nosilo ime zbog brojnih vrba koje su rasle u njegovoj okolini, a koje je lokalno stanovništvo koristilo za izradu košara i druge potrebe, no za to ne postoje čvrsti dokazi. Restaurirani se predmeti s nalazišta nalaze u Muzejskoj zbirci Pučkog Otvorenog Učilišta (POU) Vrbovec u dvorcu Patačić. Arheološko nalazište Buzadovec-Vojvodice nalazi se u dolini rijeke Glogovnice, uz istočnu stranu njenog toka, na livadama zvanim Vojvodice, a prostire se i na zapadnim padinama brijega na kojem je smješteno današnje selo Buzadovec. U srednjovjekovnome kontekstu radilo se o prostoru velike i značajne Križevačke županije unutar tzv. regnum Sclavoniae. Ime naselja možda bismo mogli vezati uz plemićki rod Buzad-Hahot čiji je najpoznatiji član obitelji bio Buzad, ban Slavonije od 1226. do 1228. godine. Institut za arheologiju je tijekom 2011. i 2012. godine proveo istraživanja na površini od 15.340 m² u kojima je otkriveno veće kasnosrednjovjekovno naselje s ostacima

dvjestotinjak objekata. Pronađeni su i tragovi prapovijesnih naselja, odnosno jame i keramički nalazi iz razdoblja 1. st. pr. Kr. te sitni litički artefakti iz srednjovjekovnih objekata, a koji potječu iz starijih prapovijesnih radoblja. Život se u ovom srednjovjekovnom naselju odvijao od polovine 13. pa sve do u drugu polovinu 15. stoljeća. Starije naselje datira iz 13. stoljeća smješteno je u južnijem dijelu lokaliteta gdje je pronađena velika kuća s podrumom koji se pružao ispod čitave njezine površine. Arheološki ostaci upućuju na to da je bila građena od drvenih dasaka, omazanih blatom. Kuća je bila izdužena oblika, dimenzija 20x4 m, a prema njenom sadržaju poznato nam je da joj je vlasnikom bio istaknutiji pojedinac, višeg životnog standarda. Oko kuće su bili grupirani gospodarski objekti, otpadne jame te ograđeni prostor za boravak domaćih životinja. U 15. stoljeću naselje se širi prema sjeveru gdje je pronađena koncentracija objekata gospodarske namjene s vatrištem, ognjištem i pećima. Od brojnih pronađenih nalaza većina pripada ulomcima keramičkih posuda koji su pomno pregledani, slijepljeni i restaurirani. To su lonci za kuhanje i pripremanje hrane za svakodnevnu upotrebu. U 13. stoljeću ukrašavani su nizovima vodoravnih linija i valovnicama te njihovom kombinacijom. U 15. stoljeću se ti ukrasi zadržavaju, ali je omiljeni ukras koji nastaje rebrenjem i širim žlijebljenjem ramena i trbuha lonaca. Pronađena je i luksuznija keramika poput zdjelica, vrčeva, boca i čaša. Ovo je stalno posuđe bilo engobirano te oslikano crvenom bojom, a služilo je za posluživanje hrane bogatijem vlasniku domaćinstva. Na sjevernom dijelu nalazišta pronađeni su ostaci dviju zemljanih peći s kupolama koje su na dnu imale "tarac" načinjen od mnogobrojnih ulomaka keramičkih posuda koji su služili kao izolator topline. Takvi pronalasci do sada su evidentirani samo na dva kasnosrednjovjekovna nalazišta u sjevernoj Hrvatskoj. Pažljivim uklanjanjem naizmjeničnih slojeva maza i slojeva ulomaka keramičkih posuda ustanovljeno je da su buzadovačke peći višekratno bile obnavljanje tijekom 14. i 15. stoljeća. Najvjerojatnije su korištene za pečenje kruha, no s obzirom na to da su u njihovoj blizini pronađena mnoga vatrišta i ognjišta kao i radne jame, one su možda služile i za neke druge specijalizirane djelatnosti. U posudama, loncima za čuvanje hrane, najvjerojatnije su se pohranjivale razne žitarice i druge namirnice. Posude su ukrašavane plastičnim trakama s otiscima prstiju i valovnicama. Dugo su bile u upotrebi te kada je došlo do njihova napuknuća, popravljene su te i dalje korištene kao

spremnici za hranu, na što nas upućuju rupice kroz koje su se provlačile niti za učvršćivanje i povezivanje oštećenih stijenki. U kuhinjskim loncima su pripravane kaše od različitih vrsta žitarica. Očuvani arheobotanički ostaci ukazuju na upotrebu prosa u 13. stoljeću te prosa, ječma, raži i pšenice u 15. stoljeću. Prikupljeni koštani nalazi većinom pripadaju ostacima domaćih životinja – govedu, svinji, a pronađene su i kosti konja, ovaca, koza te pasa. Evidentiran je i manji broj kostiju divljih životinja – jelena, lisice, zeca te ptica. Posebno se ističe nalaz ljudskog zuba pronađenog u arheološkoj cjelini datiranoj u 13. stoljeću (slika 1). Pojedini koštani ulomci prepoznati su kao uporabni predmeti i alatke. Na mnogima su vidljivi tragovi zasijecanja i rezanja pa i ukrašavanja, a također su u velikom broju prisutne nagrižene kosti kao pokazatelji prisutnosti pasa u ovom srednjovjekovnom naselju.

Slika 1. Ljudski zub (28) iz 13. stoljeća pronađen na nalazištu Buzadovec-Vojvodice

Izvor: vlastita fotografija

U svakodnevnoj upotrebi stanovnika srednjovjekovnog Buzadovca korišteni su i predmeti od kovine. Sporadični su nalazi poput čavla, spojnice i drugih uporabnih građevinskih predmeta dok su predmeti koji su služili u pripremanju i konzumiranju hrane poput željeznih noževa učestaliji.

Značajni su nalazi jahače opreme i oružja koji nam govore o prisutnosti plemićkog staleža u kasno-srednjovjekovnome naselju. Oba pronađena predmeta, željezne strelice i ostruge, datiraju iz 13. stoljeća. Također je zanimljivo nalazište mnogobrojnih keramčkih kugli. To su predmeti raznolikih oblika, pri čemu prevladavaju okrugle, zatim bikonične te sporadično plosnate kugle. Stručni i znanstveni krugovi još uvijek dvoje jesu li keramčke kugle služile kao projektili za pračke u lovu i vojnim aktivnostima ili kao grijači za hranu ili pri proizvodnji sira.

4.2. Vrbovec od 15. do 20. stoljeća

Od 14. do 16. stoljeća ne događa se ništa značajno u kulturnom smislu. Grad su napali Turci, kao i ostale dijelove Hrvatske, zapalili ga i ubili ili oteli većinu stanovništva tako da u razdobljima poslije žive liberanti (slobodnjaci) koji uzgajaju svinje. Vrbovcem su od 17. stoljeća gospodarili Zrinski. U današnjem parku nalazilo se njihovo imanje u kojem su često boravili i u kojem su zapošljavali lokalno stanovništvo. Nakon smrti Petra Zrinskog 1671. godine u Bečkom Novom Mjestu imanje je srušeno, a jedino je ostala sačuvana kula koja je danas simbol grada Vrbovca (prilog 3), a ime obitelj Zrinski danas možete vidjeti na svim značajnijim društvima npr. Hrvatsko Kulturno Umjetničko Društvo (HKUD) „Petar Zrinski“, Košarkaški Klub (KK) „Petar Zrinski“, trg Petra Zrinskog itd. Od 18. do 19. stoljeća grad Vrbovec kupuje obitelj Patačić. Na prostoru nekadašnjeg imanja obitelji Zrinski grade svoje imanje te također zapošljavaju lokalno stanovništvo. Prema pričama lokalnog stanovništva podrum je katakombama povezan s obližnjom kulom Zrinski. Više ćemo pažnje posvetiti Vrbovcu od kraja 19. do polovice 20. stoljeća jer se upravo tada počeo formirati ruralni identitet. Zbog ukidanja kmetstva 1848. godine položaj seljaka se neznatno poboljšao. Dobili su dio zemljišta i šuma pa su mogli prehranjivati obitelji. Dakle, zemljište i vlasništvo kao takvo prva su determinanta seljačkog načina života.⁸ U seljačkom “načinu života” zemlja je osnovni prirodni uvjet i glavno proizvodno sredstvo, a njeno posjedovanje osnovna društvena vrednota. Osobni rad na zemlji unutar porodične, susjedske i seoske grupe osnovni je proizvodni odnos. Ukoliko se uvjeti ljudske egzistencije počinjaju reproducirati odvojeno od posjedovanja zemlje, utoliko se više ne radi o seljačkom “načinu života”. U seljačkom načinu života vlasništvo nad neposrednim uvjetima egzistencije predstavlja osnovnu vrednotu, osnovni uvjet reprodukcije života, osnovni

⁸ Šuvar, 1988.

kriterij socijalne organizacije. Selo ili neka grupa seljana sačinjavali su ponekad svijet dovoljno brojna i raznolika tako da su mogli sami sebi biti dovoljni i živjeti u relativnoj ekonomskoj, demografskoj, socijalnoj i kulturnoj autrakiji (samodovoljnosti). Svaka seljačka obitelj proizvodi svega pomalo i podmiruje svoje glavne potrebe. Svatko je razvijao vlastitu civilizaciju, dosta različitu od one svojih susjeda. Čim egzistencija seljaka postane pretežno ovisna o robno-novčanom tržištu, javlja se nagla transformacija sistema vrednota i stavova.⁹ Vlasnikom dijela Vrbovca 1879. postaje Francuz markiz de Piennes kupivši dvorac Patačić i područje današnjeg gradskog parka. Obitelj de Piennes također je dobro gospodarila Vrbovcem, pa je na imanju sa 200 simentalских krava otpočela proizvodnja sira ementaler i tamo je bilo zaposleno lokalno stanovništvo. Članovi obitelji de Piennes bili su dobrotvori te su svake godine na Božić osigurali odjeću i obuću za djecu Pučke škole Vrbovec. Uzgajali su i plemenita goveda uvezena iz Francuske te su 1904. osnovali Marvogojsku udrugu uzgajivača pincgavca i to je bila prva registrirana udruga stočara u Hrvatskoj. Stočarstvo je izvor sirovina za industriju mesa, a mesna industrija samo logičan nastavak njegova razvoja¹⁰. U povijesnim zapisima vrbovečkog kraja često se i na više puta spominje bavljenje svinjogojstvom. Tako na primjer, u najstarijoj ispravi u Hrvatskoj između Save i Drave, povelja ostrogonskog nadbiskupa Felicijina, zabilježeno je svjedočanstvo da je 1094. u Zagrebu osnovana biskupija kojoj je kralj Ladislav darovao tom prigodom šumu, oranice i narod Dubrave, kraljevske svinjare, tj. pastire koji su se bavili uzgojem svinja za Kaptolski dvor. Također je zabilježeno da je kraljica Marija, žena kralja Bele, 1261. silom oduzela posjede Vrbovec i Obrež (podno Kalnika) županu Junku i pokolonila ga Lonjskim svinjarima pastririma. U 16. stoljeću za vrijeme Zrinskih i Erdödy svinjogojstvo je značajna grana, a održavaju se i sajmovi u Rakovcu i Vrbovcu.¹¹ Vrbovec je 30-ih godina 20. stoljeća bio razvijeno mjesto s Pučkom školom, željezničkim kolodvorom, ciglanom, tvornicom suhomesnate robe, Hrvatskom seljačkom zadrugom, Marvogojskom udrugom i velikim brojem obrtnika. Društveni život vrbovečkog stanovništva bio je vezan za rad Hrvatskog pjevačkog društva „Petar Zrinski“ te župnika Antu Kolarića. Dijelio se na Gornji i Donji Vrbovec. Uz brojno seosko stanovništvo razasuto po okolnim selima, u centru mjesta živjelo je i gradsko stanovništvo. Bili

⁹ Šuvar, 1988.

¹⁰ Stočarska proizvodnja (Tišljarec, 2014.) ovisi o dva čimbenika: stočni fond, odnosno broj one vrste stoke koja predstavlja glavni izvor za proizvodnju mesa i intenzitet i način korištenja stočnog fonda za proizvodnju mesa.

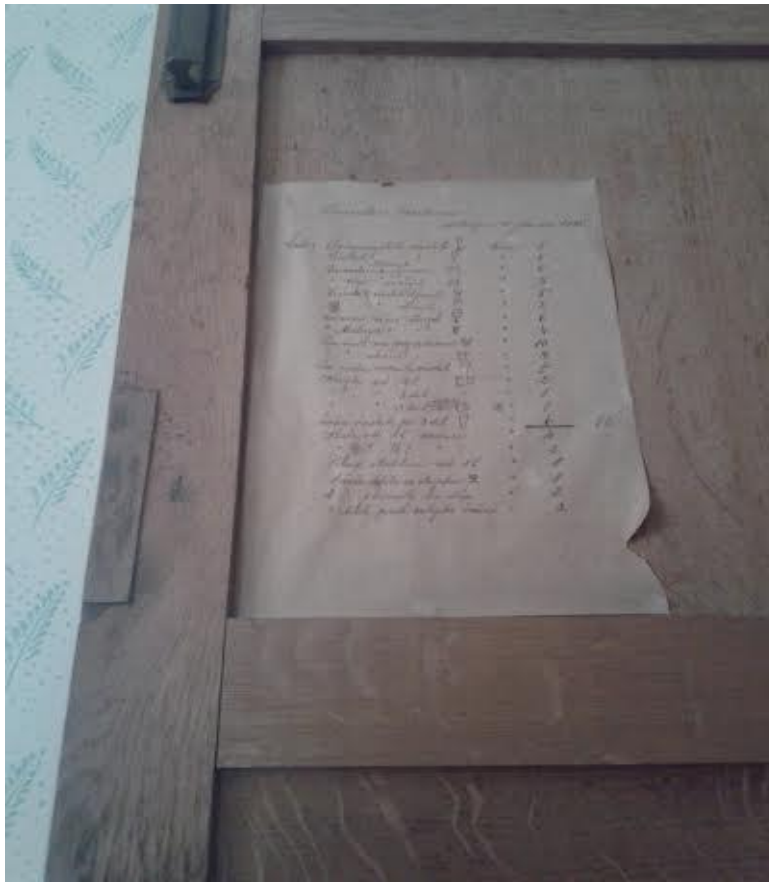
¹¹ Snažan impuls stočarstvu počinje osnivanjem PIK-a 1962. godine. PIK Vrbovec putem osnovanih organizacija kooperanata surađuje s preko 4.000 poljoprivrednih domaćinstava.

su to uglavnom imućniji obrtnici koji su živjeli od trgovine ili obavljali vojne dužnosti u tadašnjoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Zanatske radnje u 20. stoljeću pobrojao je Vicković, 2008., a one su: lončari, šljunakari i pjeskari, betonci, ciglari, kovači i pokrivači, galvanizeri, bravari, limari, tokari, stojobravari, alatničari, urari, galanterija, električari i elektromehaničari, kolari, bačvari, stolari, pilane, prekrupari, mlinovi, vršalica, tkalci, užari, klobučari, krojači za muške, predionica vune, opančari, obučari, remenari, mesari i kobasičari, slastičari, pekari, medičari, bunardžije, soboslikari, frizeri, dimnjačari, prijepisi i umnožavanje, autoprijevoznici, sitari, građevinci i tesari. Brojne radnje u Vrbovcu danas više ne rade jer mlađe generacije nisu preuzele obiteljske zanate.

4.3. Kulturna baština obitelji Pajer

Obitelj Pajer bila je imućna i vrlo važna obitelj na vrbovečkom području početkom 20. stoljeća. Posebno su važni jer se većina predmeta kao što su, kopije srednjovjekovnih dokumenata o povijesti Vrbovca (darovnica Bele IV. iz 1244.), pokućanstvo, posuđe, fotografije, razglednice, ljekarnički i medicinski instrumentarij, obrtnički predmeti, audio i video zapisi, plakati, novini, iz njihove obiteljske kuće danas nalazi u Kulturno-povijesnoj zbirci i iz tih predmeta možemo vidjeti kako su gradske obitelji Vrbovca živjele. U dvorištu su bile zgrade za poslugu, vrt i ledara u kojoj su proizvodili led za vlastite potrebe. Obitelj je imala i veliki vrt, te šume i polja na drugim lokacijama u okolici. Kuća je bila opremljena finim namještajem, ukrašena srebrnim predmetima, a na kamenom podu bili su bogato vezani tepisi. Zidove su krasile obiteljske slike i gobleni. Jedno od jednostavnih jela koje su često spremali bio je i tzv. *Granadirmarš*, tijesto s krumpirom koje i danas kuhaju brojne obitelji. U kući se u posebnim prilikama pio i šampanjac, a brojne čaše za šampanjac, pivu, vino, žestoka pića, porculanske servise za kavu i servisi i kalupi za kolače, posebni tanjuri za ribe, srebrne žlice, vilice i noževi, svijećnjaci i ostali sitni predmeti svjedoče o tome da je obitelj bila imućna. O svojoj su imovini vodili računa što potvrđuje i papir s *popisom inventara kredenca* iz 1935. godine sačuvan s unutarnje strane kredenca na kojem su čak i nacrtani predmeti koji se čuvaju u njemu (slika 2). Većina članova obitelji pokopana je na vrbovečkom gradskom groblju, a posljednji je član pokopan 60-ih godina 20. stoljeća ne ostavivši potomke. Ovako je izgledao popis svih vlastelina koji su gospodarili vrbovečkim područjem do 20. stoljeća te pobrojani predmeti iz imućne obiteljske kuće obitelji Pajer, a u

kakvim su kućama živjele seljačke obitelji može se vidjeti u sljedećem poglavlju.

Slika 2. Popis inventara kredenca obitelji Pajer iz 1935. godine

Izvor: vlastita fotografija

4.4.Z ganjka

Iz raspoložive povijesne građe može se vidjeti da je vrbovečko područje u prošlosti imao neka ruralna obilježja kao i većina naselja u prošlosti. Najvažnija privredna grana bila je poljoprivreda. Međutim, glavne karakteristike društva tog vremena najbolje možemo iščitati iz načina na koji su seljačke obitelji živjele i iz jela koje su jele. Seljačka obitelj i veze solidarnosti koje među njima postoje također predstavljaju sljedeću determinantu seljačkog načina života ¹² i idu u prilog tvrdnji o ruralnom karakteru vrbovečkog kraja i okolice. Osnovna funkcija obitelji je

¹² Šuvar, 1988.

reprodukcija ljudske vrste, podizanje i uzdržavanje podmlatka, naročito za vrijeme dok je on nejak i u doba osamostaljenja, kao i odgoj i obrazovanje mladih, uvođenje novih članova ljudskog roda u šire društvo, kako bi oni stekli društveni položaj u raznim grupama, rekreaciju, čuvanje članova od neprijatelja i opasnosti, uključujući i zaštitu od psihološke izolacije i najzad, brigu za stare i onemoćale članove. Seljačke obitelji vrbovečkog područja živjele su u tipičnim vrbovečkim seoskim kućama s početka 20. stoljeća. Prema Prijatelj (2014.), bile su male, ali su obitelji koje su živjele u njima bile velike, mnogoljudne. U kuću se obično ulazilo z *ganjka*, drvenog trijema. Središnja prostorija je bila kuhinja. Do ceste je bila soba, a u dvorišnom dijelu kuće do *ku'inje* je bila komora (ostava). Najvažniji dio kuhinje bila je zidana peć, na čijem su *temenu* (gornjem dijelu) često spavala djeca. Za stolom su se ukućani okupljali za *ruček*, *obed* i *večerju*. Jeli su iz iste zdjele drvenim žlicama. Za stolom su sjedili muškarci dok su žene jele stojeći kraj stola. Djeca su jela za zasebnim stolićem. Kako je kupovna moć stanovništva rasla, obitelji su počele jesti iz metalnih tanjura aluminijskim žlicama dok su samo imućni, obitelj Pajer primjerice, imali porculanske tanjure. Prije pojave kredenca, tanjuri i manje zdjele su se slagali na *zdeljnjake*, drvene police. Veće suđe spremalo se u ormarić koji je u gornjem dijelu imao policu, a donji je dio umjesto vratiju imao zavjesu. Neizostavni predmeti na zidovima straih kuća bili su: svete slike, raspelo, *špiglin* (ogledalo), *zidnjaki* (ukrasne krpe) i *dobro jutro* (drveni stalak za ručak). Podovi su bili zemljani ili drveni, a u sobama su ih pokrivali doma tkanim tepisima. U sobi su spavali svi ukućani. Ako nije bilo dovoljno mjesta, neki su spavali u komorama koje su uglavnom služile za odlaganje namirnica i velikog posuđa. Muž i žena spavali su zajedno na jednom, relativno uskom i kratkom krevetu. Mala djeca su spavala u kolijevci koja se preko dana spremala pod krevet. Po potrebi su kraj kreveta držali klupe koje su preko dana služile za sjedenje dok bi navečer naslon klupe okrenuli na prednju stranu pa bi noću klupa služila djeci za spavanje. Do Prvog svjetskog rata nabavka kreveta je bila dužnost budućeg ženika. Djevojka bi u miraz nosila škrinju punu tekstilija potrebnih za novu obitelj. Tek se između dva svjetska rata kao sobni namještaj pojavljuje komoda i ormar. U vrbovečkim se selima do kraja 70-ih godina prošlog stoljeća djevojčin miraz javno prevezio u novu kuću, a za taj običaj se reklo *idu škrinje* (slika 3).

Slika 3. Škrinja s djevojčinim mirazom s početka 20. stoljeća

Izvor: <http://www.pou-vrbovec.hr/index.php/home/etnografska/>

Sukladno uzrečici „*De čeljad ni besna, ni kuća ni tesna*“ vrbovečke seoske obitelji živjele su skromno, prema Božjim zakonima, poštivajući i uvažavajući jedni druge. Kako su živjeli u srednjem vijeku te kakve su razlike između života građanske i seoske obitelji 20-og stoljeća vidljivo je iz ovog i prethodnih poglavlja, a kako to naselje izgleda danas može se iščitati iz sljedećih poglavlja.

4.5. Društvena i gospodarska obilježja Vrbovca danas

Početkom 20. stoljeća društveni život vrbovečkog područja bio je vezan za umjetnička društva, osobito folklorna, a grana privrede koja je bila dominantna je bila poljoprivreda kao i u većini Hrvatske u tom periodu. Nastupom industrijalizacije i ulaskom u kapitalizam privredna se obilježja mijenjaju. Načine života od srednjeg vijeka pa do početka 20. stoljeća upoznali smo u prethodnim poglavljima, a obilježja Vrbovca danas slijede u nastavku.

Vrbovec se nalazi na 125 mm nadmorske visine, a ravničarski je teren karakterističan za šire gradsko područje; nije smješten pored niti jedne rijeke što je pomalo neobično jer se upravo uz rijeke odvijao život nekog naselja (prilog 2). Prevladava umjerena kontinentalna klima sa dugim i toplim ljetima i hladnim zimama. Ukupna površina Vrbovca, sa svim naseljima, iznosi 159,18 km². Što se tiče broja stanovnika, ukupan broj prema popisu iz 2011. godine iznosi 14.797, odnosno 93 stanovnika/km², a u samom gradu živi 4.947 stanovnika¹³. Položaj Vrbovca iznimno je povoljan, vrlo blizu gradu Zagrebu, a prometna je povezanost odlična. U okolici Vrbovca nalazi se 42 naselja: Banovo, Brčevac, Celine, Cerik, Cerje, Dijaneš, Donji Tkalec, Dulepska, Đivan, Gaj, Gornji Tkalec, Gostović, Graberanec, Graberščak, Greda, Hruškovića, Konak, Krkač, Kućari, Lonjica, Lovrečka Varoš, Lovrečka Velika, Luka, Lukovo, Marenić, Martinska Ves, Naselje Stjepana Radića, Negovec, Novo selo, Peskovec, Pirakovec, Podolec, Poljana, Poljanski Lug, Prilesje, Samoborec, Savska Cesta, Topolovec, Vrbovec, Vrbovečki Pavlovec, Vrhovec i Žunci. Ovako velik broj naselja na relativno malom području bitno je utjecao i na socijalnu organizaciju, odnose i obrasce ponašanja, tehniku stvaranja seoskog mišljenja i osjećaj solidarnosti. Prema Šuvaru, (1988.) o tipu naselja također uvelike ovise *sadržaj i intenzitet susjedskih odnosa*, a o tim odnosima opet ovisi osjećaj individualizma, egoizma, intoventiranosti ili kolektivizma, solidarnosti, otvorenosti i agonosti¹⁴ među susjedima. U Vrbovečkom kraju ruralna je tradicija obilježena stočarstvom kao važnom privrednom granom, a vrlo razvijena industrija mesa predstavlja kontinuitet u stočarskoj tradiciji ovoga kraja. O ruralnom karakteru Vrbovečkog područja govori i prisustvo sljedeće determinante seljačkog načina života, a to je po Šuvaru (1988.) *interakcija i iskustvo*. Zbog relativno malog broja stanovnika nemoguće je ne poznavati svoje susjede i upravo ta visoka stabilizirana intimnost seoskih sredina služi, kao osnova za razgraničenje sela od grada. Ruralni karakter naselja podrazumijeva ona područja u kojima odnosi imaju visok stupanj intimnosti i neformalnosti što se može primjetiti i u Vrbovečkom kraju, a osobito u ruralnim naseljima u okolici. Osim rijetke naseljenosti, Vrbovec bilježi povećanu stopu nezaposlenosti koja je u siječnju 2015. iznosila 1.451 nezaposlenu osobu, u prosincu 2014. godine 1.394 osobu, a u siječnju iste godine 1.960.¹⁵ osoba. Stopa

¹³ <http://www.vrbovec.hr/>

¹⁴ agonalan (prid.) koji se odnosi na borbu, natjecanje, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

¹⁵ http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Stanje_na_trzistu_rada_Grada_Zagreba_i_Zagrebacke_zupanije_u_sijecnju_2015.pdf

nezaposlenosti se smanjuje za oko 10 % što i nije puno vjerojatno zbog toga jer se ljudi bave poljoprivrednom koja im je važan izvor prihoda.

4.6. Gospodarske organizacije

U gospodarske organizacije ubrajamo: pogone, zadruge, otkupne stanice, zanatske radnje i poduzeća. Trgovina je u gradu mnogo, a prednjače supermarketi. U gradu se nalazi 5 pekarnica, od koji su 4 u vlasništvu lokalnih stanovnika. U centru grada nalazi se uređena tržnica, a dan kada ju posjećuje najviše ljudi je utorak jer je tada sajmeni dan. Grad je nekada davno bio čvorište puteva, pa tako i danas iz tog razloga ima puno ugostiteljskih objekata. Ako se nađete na dugom putu i stanete u Vrbovcu moći ćete se odmoriti u motelima “Marina” i motelu “Bunčić” koja se nalaze na glavnoj prometnici, Zagrebačkoj ulici. Ako ste pak samo u prolazu pa tražite mirno mjesto za okrjepu naći ćete široku ponudu od 20 caffè bara, a u samom centru ih je čak 10. Ako ste u potrazi za finim ručkom u tihom i mirnom ambijentu možete se uputiti u već spomenute motele “Marina” i “Bunčić”, te u restoran “Galerija” u vlasništvu obitelji Grgoić. Vrbovec je veoma miran grad pa se smatra idealnim prostorom za razvijanje seoskog turizma, ali registriranih objekata u ruralnom turizmu je samo 2: “Stari Glog” i “Matezović”. U gradu postoje mnogi servisi bicikala, mobitela, bijele tehnike i automobila. Banaka je u gradu svega 3, a to su Zagrebačka banka, Privredna banka Zagreb i Raiffesen banka. Broj mjenjačnica porastao s trendom otkupa zlata i srebra pa ih grad broji oko 5. Zubnih je ambulanti također dosta: 4 javne i 5 privatnih ordinacija. Zanatskih je radnji početkom 20. stoljeća bilo uistinu mnogo, ali se zbog nezainteresiranosti mlađih generacija ta brojka smanjila. Danas u Vrbovcu postoje ove zanatske radnje: postolar (2), frizer (18), saloni ljepote (2), soboslikari (4) te zidari (10). Poduzeća u vlasništvu lokalnih stanovnika jesu: Bravel d.o.o., Jurval d.o.o., Sever d.o.o., Pavić d.o.o., Vrbovčanka d.o.o. i brojni drugi.

4.7. Zdravstvo i školstvo

Zbog već spomenute blizine Zagrebu, u Vrbovcu ne postoji bolnica već samo Dom zdravlja. U Domu zdravlja radi preko 30 liječnika različitih specijalizacija. Pored Doma zdravlja u kojem građani mogu liječiti manje ozlijede postoje i 3 ljekarne smještene u centru grada Vrbovca. Što se tiče obrazovnih institucija, poučavanje djece od začetka je bilo u okrilju crkve koja se brinula

za učitelje osiguravajući mu plaću i smještaj kontrolirajući njegov rad. Uz župne škole postojale su i općinske te vlastelinske, a učilo se na župnom dvoru ili privatnim kućama. Prvi su učitelji bili župnici, kapelani ili crkveni orguljaši koji su, osim što su znali svirati i pjevati, obično bili na neki način školovani što im je bio temelj za poučavanje drugih. Početak školstva na vrbovečkom području vezujemo za 1669. godinu kada je Gašpar Hajak u svojoj kući poučavao djecu. S reformama školstva Marije Terezije 1774. godine Kraljevsko namjesničko vijeće radi popis škola u kojem se nalazi i škola u Vrbovcu. Ne zna se točno gdje se nalazila prva školska zgrada, no pretpostavlja se da je to zemljište na kojem je kasnije bila zadruga Mađerac. Škola je bila neugledna drvena kućica prekrivena slamom. Od 1820. godine sagrađena je prva osnovna škola na gospodarskom zemljištu istočno od vlastelinskog grada. Danas na području Vrbovca postoje tri dječja vrtića, dvije osnovne osmogodišnje škole i srednja škola. Postoji i pet područnih škola s četverogodišnjim obrazovanjem. Dječji vrtić Vrbovec započeo je s radom 1974. godine, dječji vrtić Dobri 1998. godine, a Čarobna šuma 2012. godine. Druga osnovna škola Vrbovec izgrađena je 1997. godine, a broji oko 1.000 učenika u 29 razrednih odjeljenja. Srednja škola Vrbovec izgrađena je 1961. godine pod nazivom Gimnazija „Vladimir Nazor“, a kasnije je preimenovana samo u Srednju školu Vrbovec jer se obrazovni program proširio. U pedeset dvije godine postojanja škole radilo je više od 356 osoba: profesori i nastavnici – 249, ravnatelj, tajnika i pedagoga – 24, suradnika u nastavi – 9, računovodstvenih i administrativnog osoblja – 31 te više od 30 vanjskih suradnika u nastavi. Zanimljivo je da se više od četrdesetak bivših učenika škole ponovno vratilo među klupe kao profesori, nastavnici ili vanjski suradnici. Od 1962./63. školske godine, kada je prva srednja škola u Vrbovcu započela s radom, do školske godine 2013./14. ukupno je maturiralo 6.672 učenika, od čega 1.555 gimnazija, 1.285 ekonomska, 974 trgovinska, 1.525 strojarsko-metalna, 919 prehrambena, 124 turističko-ugostiteljska, 40 drvoprerađivači te 250 obrazovanje odraslih.¹⁶

4.8. Stambena i komunalna opskrbljenost

Grad Vrbovec ima prostorni plan grada. Elektrifikacija je u gradu potpuna, u okolnim se naseljima jedino gasi javna rasvjeta iza 23 h i pali se ponovno oko 4 h ujutro. Grad ima park, a u parku se nalaze sve znamenitosti: kula Zrinski, dvorac Patačić, spomenik Mariji Jurić Zagorki

¹⁶ Prijatelj, 2014.

kao i onaj Palim borcima. O parku se brine Komunalac Vrbovec. Tv signal je dobar u cijelom širem vrbovečkom području. Kanalizacija i vodovod su potpuni na cijelom području, ali zbog postojanja bunara u brojnim kućanstvima na širem području koristi se ta voda umjesto gradske. Svi su putevi asfaltirani. Putevi su kategorizirani kao lokalni. Postoji gradsko groblje, kao i groblje za svaku općinu. Smeće se odvozi svaki tjedan vozilima Komunalca Vrbovec.

4.9.Sportski objekti i društva

Stara Rimska poslovice kaže: *mens sana in corpore sano* ili u zdravom tijelu, zdrav duh. Mjesta i društva u kojima se Vrbovčani kulturno uzdižu i jačaju svoj duh pročitajte u sljedećim poglavljima, a u ovom gdje Vrbovčani jačaju svoje tijelo. Vrbovec je poznat i po svojim sporskim uspjesima. U samom gradu nalaze se objekti za nogomet (stadion), košarku, rukomet, odbojku koje se treniraju u sportskim dvoranama osnovnih i srednje škole Vrbovec. Postoje također i brojna sportska društva u gradu, a ona su: gradska zajednica športskih udruga Vrbovec, atletski klub Vrbovec, atletski klub „Petar Zrinski Vrbovec“, badminton klub „Fortuna“, biciklistički klub Vrbovec, hrvački klub „PIK Vrbovec“, košarkaški klub „Petar Zrinski Vrbovec“, kuglački klub „PIK Vrbovec“, nogomesto središte Vrbovec „Vrbovec“, nogometna škola Vrbovec, nogomenti klub „Vrbovec-veterani“, nogomentni klub „Ban Jelačić“, nogometni klub „Gaj“, nogomenti klub „Lonja-Lonjica“, off road team „Vrbovec“, aero fit (fitness i fizička priprema) „Vrbovec“, vita olimpica (rekreacija), streljačko društvo „PIK Vrbovec“, streljačka udruga „TRAP-Vrbovec“, šahovski klub „PIK Vrbovec“, športsko ribolovno društvo „AMUR“, športsko ribolovno društvo „Črnec“, športsko ribolovno društvo „Štuka-Poljanski lug“, taekwondo klub „PIK Vrbovec“, teniski klub Vrbovec, učenički športski klub I. osnovne škole „Iskra“, učenički športski klub II. Osnovne škole „Valentin“, učenički športski klub srednje škole Vrbovec „Sokol“, ženski obbojkaški klub Vrbovec, ženski nogomenti klub Vrbovec.

4.10. Kulturne ustanove

Dom kulture kojim se ponose Vrbovčani naziva se Pučko otvoreno učilište. Pučko otvoreno učilište osnovano je 1961. godine kao Narodno sveučilište Vrbovec, a osnivač je Grad Vrbovec. Učilište je punopravni član Hrvatske zajednice pučkih otvorenih učilišta sa sjedištem u Zagrebu. 1999. godine mijenja ime u Pučko otvoreno učilište temeljem zakona o pučkim otvorenim učilištima i odlukom osnivača. Prolazeći razne faze Učilište je postalo značajno mjesto edukacije i obrazovanja djece, mladeži i odraslih. Od osnutka tijekom vremena Učilište mijenja svoje ustrojbene oblike. Od 1966. godine u sastavu Učilišta radi Osnovna glazbena škola, a 1968. godine započinje s radom Autoškola.¹⁷ A interpretacija intervjua s ravnateljicom Učilišta, gospođom Prijatelj nalazi se u slijedećem poglavlju. Vatrogasnih domova ima koliko je i naselja u Vrbovcu, a to ukupno 42. Većina ih je u vrlo dobrom stanju. Biblioteka u Vrbovcu nosi naziv Narodna knjižnica Vrbovec, a osnovana je odlukom Kotarskog narodnog odbora Vrbovec donesenom 24. ožujka 1948. godine. Tijekom svog 65-godišnjeg postojanja Knjižnica je nekoliko puta mijenjala lokaciju na kojoj je djelovala. Posjeduje prostor od 390 četvornih metara na dvije etaže. U prizemlju je posudbeni odjel za djecu, mladež i odrasle, kao i čitaonica dnevnog tiska i dječji kutak, a na katu je studijski odjel s čitaonicom te referentna i zavičajna zbirka. U Zavičajnoj zbirci pohranjena je konvencionalna i nekonvencionalna građa koja se odnosi na znamenite osobe vezane za naš zavičaj kao što su Marija Jurić Zagorka, Petar Zrinski, Štefa Iskra Kršnjavi, Krunoslav Kuten, Slavko Ježić i mnogi drugi. Trenutačno Knjižnica raspolaže s 10 kompjutora: 5 za knjižnično poslovanje, 3 za pristup na Internet za korisnike i 2 za djecu.¹⁸ Kino više nažalost ne postoji, ali se radi na njegovom obnavljanju u Pučkom otvorenom učilištu. Muzej i etnografska zbirka se nalaze u dvorcu Patačić, a njih vodi prof Sanja Prijatelj, ravnateljica POU Vrbovec. Sastavni dio svakodnevnog života stanovnika Vrbovca i vrbovečkog kraja jest i vjernički život te župna crkva sv. Vida mučenika, sakralni spomenik koji čini staru povijesnu jezgru s kojom je u potpunom skladu. Još 1334. godine prema Prijatelj (2014.) u Statutima Zagrebačkog kaptola spominje se župna crkva „item ecclesia sancti Laurentii de Verbouch“ za koju je dr. Josip Butorac bio mišljenja kako se zapravo radi o crkvi sv. Lovre u

¹⁷ <http://www.vrbovec.hr/podstranica.aspx?id=26>

¹⁸ (<http://www.nkv.hr/index.php/S=0/site/podstranica/o-knjizhnici>)

Lovrečkoj Varoši nedaleko Vrbovca koja je bila crkva za cijeli vrbovečki kraj. Kao godina kad je zapravo prvi put zabilježeno postojanje župe je 1481. godine, a vezano je uz vrbovečkog župnika Mihaela u sklopu parnice vođene na skupštini Križevačke županije.

4.11. Interpretacija intervjua s gđa. Prijatelj

Hipoteza je bila da se tradicija još uvijek čuva na širem vrbovečkom području te da postoje brojne osobe, insitucije i udruge koje nastoje očuvati kulturnu baštinu ovoga kraja. Iz intervjua s gospodom Prijatelj možemo vidjeti da se za kulturni razvoj brinu pročelnik, HKUD „Petar Zrinski“, Limena glazba i mažoretkinje te samo POU. Održavaju se brojni događaji kojima se njeguje tradicija, ali se i prate događaji modernijeg datuma, dan Europe primjerice, a događaji pobrojani kronološkim redom jesu „, *Fašnik, Uskrs, Dan planeta Zemlje i dan Europe, rođenje Petra Zrinskog, rođenje Marije Jurić Zagorke, Sv. Vid (zaštitnik Vrbovca), Kaj su jeli naši stari*“. Očuvanju tradicije također ide u prilog i činjenica da na vrbovečkom području ne postoji događaj koji se odvijao u prošlosti, a sada se ne odvija. Moglo bi se reći da su skupovi koji se održavaju više puta godišnje, a na kojima se raspravlja o aktualnim gospodarskim i političkim problemima, doprinijeli tomu da se na vrbovečkom području živi znatno bolje nego prije 10 godine, no da su kao i u većini hrvatskih gradova još uvijek aktualni problemi kao što su nezaposlenost, siromaštvo, alkoholizam i nedostaci u infrastrukturi, što i odgovara karakteriziranju Vrbovca kao područja s ruralnim karakteristikama. Kako bi se ti problemi uklonili, sugovornica vidi rješenje u „*poticanju ženskog poduzetništva, restauraciji i razvoju grada, obrazovanju stručnjaka za ruralni razvoj te propagiranje seoskog turizma i tradicionalnih seoskih obrta te sveukupnom poboljšanju socijalnih uvjeta*.“

4.12. Kulturna društva Vrbovca

U svjetlu razmišljanja o nestajanju identiteta pojedinca pod pritiskom masovne kulture, hibridizacije kulture, što prema Cifriću: *implicira mješavinu različitih struktura u prostoru i vremenu*¹⁹ u ovom će se poglavlju i potpoglavljima koja slijede pokušati pokazati kako scensko

¹⁹ Cifrić I. Ruralni razvoj i modernizacija: prilozi istraživanju ruralnog identiteta,

https://www.google.hr/?gws_rd=ssl#q=ivan+cifri%C4%87+identitet+i+hibridizacija+kulture

prikazivanje folklornog vrbovečkog kraja oblikuje sliku o kulturnom identitetu tog mjesta. Cifrić također nastavlja: *u nekim prijašnjim razdobljima, identitet pojedinca bio je utemeljen u identitetu kolektiva (obitelj, selo), a identitet kolektiva temeljio se na identitetu tradicije.*²⁰ Društvo je udruženje onih koje povezuju djelatnosti, interesi, ukusi itd. (dioničko, sportsko, kulturno umjetničko društvo).²¹ Kulturna društva su vrlo važna za svaku zajednicu jer povezuje ljude na načelu neisključenosti i altruizma²² kao i promoviranje kulture svog kraja kroz glazbu, ples ili neku drugu vrstu umjetnosti. Kulturno-umjetnička društva koja obogaćuju grad i čuvaju identitet ovog kraja jesu HKUD “Petar Zrinski”, sa sekcijama zbor, folklor, tamburaški orkestar te Limena glazba i mažoretkinje Vrbovec. O svakome ponešto više u nastavku.

4.12.1. Počeci organiziranog djelovanja Pjevačkog društva

Djelovanje Pjevačkog društva „Petar Zrinski“ organizirano počinje 1912. godine, a ako se prisjetimo povijesti u to je doba Vrbovcem gospodario markiz de Piennes koji je poticao zapošljavanje lokalnog stanovništva, ali i svojim dobročinstvima poticao kulturna društva. Tadašnja svrha pjevačkog društva bila uzdizati svjetovnu i crkvenu pjesmu i kroz nju oplemenjivati i kulturno uzdizati narod. Danas je poznato pod nazivom Zbor, a nalazamo ga kao jednu od sekcija HKUD “Petar Zrinski”, današnja je svrha promovirati popularnu glazbu kao i glazbu karakterističnu za ovo područje.

4.12.2. Folklorna sekcija HKUD-a “Petar Zrinski”

Budući da smo kulturu u poglavlju Pregled literature podijelili na materijalnu i nematerijalnu (duhovnu) u ovom će se potpoglavlju prikazati ono što je danas ostalo od nematerijalne kulture. Uz brojne stare i očuvane kuće, kleti, nošnje i ostale rukotvorine, kućanskih predmeta koji se nalaze u Kulturno-zavičajnoj zbirci o kojoj je bilo riječi u prethodnim poglavljima te ostavštini obitelji Pajer tu su, dakako, bogata gastronomija i poznata turističko-kulinarsko manifestacija

²⁰ https://www.google.hr/?gws_rd=ssl#q=ivan+cifri%C4%87+identitet+i+hibridizacija+kulture

²¹ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

²² Razumijevanje za interese drugoga, požrtvovnost koja se iskazuje prema drugome, spremnost da mu se na razne načine pomogne; nesebičnost, http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFjWQ%3D%3D

„Kaj su jeli naši stari“ koja predstavlja savršenu suradnju tradicionalne hrane i običaja te služi kao poveznica između ruralnog i urbanog. Kako to biva u ruralnim područjima i ovdje je glavnu ulogu odigrao jedan svećenik, kapelan Stjepan Pavunić, kao što je već bio slučaj s počecima školstva, koji otvara prvu skupštinu društva i u svom govoru možda najbolje daje sliku kulture u životu pojedinca: *kako se ptica u zraku slobodno kreće, tako je i s pjesmom. Ona ne pozna pritiska ni sa koje strane. Zato narod potlačen preko svoje pjesme boli izražava. Pjesma ga diže i u stalnosti podržava. Tako i pjevači neka budu stalni, drugi ih neka podupiru. Oni mogu biti na korist svim društvima našim.*“ sekcija je osnovana 1975. godina i postala je najbrojnijom unutar društva, a već prvih godina društvo započinje suradnju s okolnim srodnim društvima s ciljem razmjene iskustava u radu i razmjene materijala. Planovi, a slični su i danas, su bili usmjereni uključivanju većeg broja građana, osobito mladih, organiziranje nastupa i gostovanja te širenje kulture uopće. Podijeljena je u 5 skupina: od dječje do veterana s oko 150 plesača u dobi od 5 do 60 godina. Na repertoaru je 10-ak dječjih i 15 koreografija za veterane i veliki folklore, a plesovi potječu iz svih dijelova Hrvatske što se može vidjeti s popisa. Najpoznatija i najvrednija koreografija je zasigurno završno kolo opere Jakova Gotovca Ero s onoga svijeta. Neki od plesova velikog folkloru jesu: „Plesove vrbovečkog kraja“ – koreografija Zvonimira Reljića, Đurđevo u vrbovečkom kraju“ – koreografija Ljiljane Stanko, Kolovođo, daj kolo povedi“ – plesovi Moslavine - koreografija Ljiljane Stanko, Igrajte nam mužikaši“ – plesovi Zagorja - koreografija Ljiljane Stanko, Ajte cure“ – plesovi vinkovačkog kraja - koreografija Branimira Grgurovca, Bal u korčulanskom sociju“ – plesovi otoka Korčule - koreografija Zvonimira Reljića, Trogirska kvadrilja“ – koreografija Branka Šegovića, Hrvatsko salonsko kolo“ – koreografija Ljiljane Stanko. Veterani: „Kolovođo, daj kolo povedi“ – plesovi Moslavine – koreografija Ljiljane Stanko „Dobro jutro gospodari“ – plesovi Bilogore - koreografija LjiljaneStanko „Ajte cure“ – plesovi vinkovačkog kraja - koreografija Branimira Grgurovca „Aj kad se setim onih mladih dana“ – plesovi Valpovštine - koreografija Ljiljane Stanko. Dječje grupe imaju na repertoaru igre i plesove Vrbovca, Međimurja, Podravine, Slavonije, Zagrebačkog prigorja, Jaskanskog prigorja, Zagorja, Murtera itd.²³ Još jedna posebnost

²³ <http://hkud-petar-zrinski.hr/folklor/>

vrbovečkog folkloru prema Zebec, 1995. je lera. Lera je vrbovečki folklorni ples, vrsta polke. Parovi plešu tako da se žene odnosno djevojke plešući trokorak polke kreću leđima unatrag, a muškarci koji s njima plešu u paru tijekom plesa ih drže oko pasa i usmjeravaju ih po zamišljenoj kružnici.

4.12.2.1. Vrbovečka narodna nošnja

Na spomen riječi folkloru prve asocijacije jesu ples, koreografije su pobrojane u prethodnom poglavlju te nošnja o kojoj će više riječi biti u nastavku. Vrbovečka se narodna nošnja nosila svakodnevno, a izrađivala se na tkalačkom stanu te čuvala u škrinjama, primjer škrinje nalazi se u poglavlju 4.4. *Z ganjka*. Tkalački je stan izrađivan najčešće od hrastovine. Osnovni dijelovi su: stative, osnovno vratilo, ničanice, kotlaci (nalazi se na sredini ničanica i kroz njih se provlače niti), bilo (za potku, o njemu ovisi gustoća platna, što se jače zbija to je platno gušće i čvršće) i ravno vratilo (slika 4). Platna su izrađivana na širinu 70-90 cm, a šira su se platna trebala spajati. Nošnja se dijeli na dva tipa: 1. stariji tip ili rozani: nosio se početkom 20. stoljeća, u svečanijim prilikama, a sastojao se od *rubače* (suknje s naborima ili rojtama), *fertuna* (pregače), *oplećja* (gornji dio, lajbek), oplećje se spajalo na prsima *bombovačom* (iglicom s velikom okruglom glavom), *poculice* (udane žene), na nogama su nosile *opanke* ili *saričare* (vrsta čizama). Na potiljku su imale dvije pletenice (takav način pletenja pletenica naziva se *futa*, a pletenice se omataju jedna oko druge u vidu punde) privezane za *povas* (drveni pravokutni obruč na koji se pričvrsti poculica). Poculicu su, kako je već rečeno, nosile samo udane žene, a ona se sastojala od kartona koji je činio osnovu, na taj se karton stavljala kapica od čipke i rudeš. Muškarci su nosili *gaće* (hlače), *košulje*, *lajbeke*, a oni imućniji i *šešire*. Djevojčice su odijevale *rubače* i *dugače* (bluze od domaćeg platna uskih rukava) te su imale dvije pletenice ukrašene vrpčama u boji. Dječaci su imali istu odjeću kao i muškarci.

Slika 4. Gospođa Ljiljana Stanko, voditeljica folklorne sekcije HKUD “Petar Zrinski” za tkalačkim stanom u starijem tipu vrbovečke nošnje i poculici

2. noviji tip ili šnitani: nastao je, kako kažu stare bake, zbog lijenosti njihovih snaha koje nisu htjele ili nisu znale *rosti* (tehnika izrada faldi na nošnjama), sastojala se od također od *rubache* koja sada više nije bila rozana već šnitana, dugača u bojama i *fertunima* raznih boja, na nogama također nose *opanke* ili *saričare*. No, promjenu nošnje ka jednostavnijem obliku možemo također potražiti i u izdizanju građanskog sloja društva. Frizure, odjeća za muškarce, dječake i djevojčice su iste kao kod starijeg tipa nošnji. Za rad u polju nosile su se bijele nošnje, žene su imale *fertune* i *krunaše* (marame koje su vezale na potiljku, a koje su koštale 1 krunu odakle i naziv), za misu su nosile *samice* (crne pregače) (prilog 3).

4.12.3. Tamburaški sastav HKUD-a “Petar Zrinski”

Još jedna asocijacija povezana s folklorom jesu tamburaši. Tamburaški sastav HKUD-a “Petar Zrinski” od svog osnutka predstavlja zaštitni znak ovog Društva, koje broji blizu 200 članova. Orkestar je za kratko vrijeme od osnivanja 1984. godine postao najuspješnija sekcija Društva. Dokaz tome je da Tamburaški orkestar već 1989. godine sudjeluje na Festivalu tamburaške glazbe u Osijeku. Tamburaški orkestar iz Vrbovca ponosni je dobitnik prve nagrade na 2. međunarodnom festivalu “Il mondo in musica” u talijanskom gradu Fivizzano. Nastupao je i diljem Hrvatske i u inozemstvu, gdje se predstavio kao pravi ambasador glazbe, a posebno su zapaženi njegovi nastupi na proljetnim susretima zagrebačkih glazbenih amatera. Orkestar će vas provesti kroz razne glazbene žanrove, kao što su tamburaške, sakralne i druge svjetske poznate skladbe, te predstaviti tamburu u punom sjaju.

4.12.4. Limena glazba i mažoretkinje Vrbovec

O vrbovečkoj kulturi je gotovo nemoguće govoriti, a da se ne spomene i ovo društvo. Limena glazba počinje s radom početkom 19. stoljeća po uzoru na strane Građanske čete koje su se kao skupina građana pojavljivale u posebnim odorama, ponekad s puškama, a češće s instrumentima. Aktivno su sudjelovali u svim aktivnostima ovoga kraja, a s radom prestaju za vrijeme Drugog svjetskog rata. S radom nastavljaju oko 1970. godine, uz veću podršku mještana. 1989. sastavu se pridružuju i mažoretkinje, prvi mažoret sastav u Hrvatskoj. Danas sudjeluju na svim važnijim događanjima u Vrbovcu kao i diljem Zagrebčke županije. Jedna od glavnih manifestacija na kojima sudjeluju, uz sve sekcije HKUD-a “Petar Zrinski” je i manifestacija “Kaj su jeli naši stari”, jedinstvena kulinarska i folklorna priredba, festival hrane te jedinstven spoj urbanih i ruralnih obilježja vrbovečkog kraja, odličan primjer suradnje hrane (kao što su tradicionalna vrbovečka pera) i običaja (tkanje nošnji na tklačkom stanu, izrada košara, kulinarska natjecanja, folklor). a o kojoj više slijedi u nastavku.

4.12.5. Turističko-kulinarska manifestacija “Kaj su jeli naši stari”

Najveća i najpoznatija vrbovečka turističko-kulinarska manifestacija "Kaj su jeli naši stari" organizira se svake godine zadnjeg vikenda u kolovozu. Vrbovec tada postaje značajno središte gastronomske kulture, predstavljanja jela iz prošlosti, narodnog stvaralaštva ovog povijesnog grada i njegove okolice. Upravo na tim vrijednostima prošlosti, na brižnom istraživanju životnih navika predaka stvorena je jedna iznimna vrijednost na koju su Vrbovčani ponosni, a ovaj jedinstveni festival plesa, pjesme, baštine i gastronomije prvi se puta održao 1981. godine ispred tadašnjeg Motela PIK Vrbovec, današnjeg Hotela Bunčić Vrbovec. Ona je odraz sveg kulturnog blaga vrbovečkog kraja, prikaz neprekinutosti stvaralačkog duha jer zahvaljujući njoj, tradicija se nastavlja. Do trenutka u kojem je manifestacija oživjela Vrbovčani nisu ni bili svjesni narodnog blaga svog kraja, zaboravljenih i ostavljenih požitjelih stranica knjižica krasopisom ispisanih recepata koje su vrijedne domačice sastavljale u obične dane i svetke. Godine 1981. sudjelovalo je 200 domaćica iz 15 aktiva žena. Imala je natjecateljski karakter te su se kuharice natjecale u kategoriji najbolja juha, najbolje glavno jelo te kolač (prilog 4). Poticaj za održavanje manifestacije dao je Milan Kolarić, nekadašnji tajnik Turističkog saveza Zagrebačke županije, koji je osmislio i ime. Organizator manifestacije je Turistička zajednica grada Vrbovca, a suorganizator je Pučko otvoreno učilište Vrbovec koje se bavi kulturno-umjetničkim dijelom programa. Tijekom proteklih godina održavanje ove kulinarske priredbe uspješno je pobuđen interes za kuhinju naših starih, očuvanje izvorne gastronomije vrbovečkog kraja, prezentiranje i brigu za kulturnu baštinu te obogaćivanje turističke ponude. Manifestacija ujedinjuje cijele obitelji, žene pripremaju jela, a muškarci pomažu u uređivanju štandova, djeca sudjeluju odjeveni u narodne nošnje dok stariji članovi pomažu svojim savjetima i pričama iz prošlih vremena. U organizaciji manifestacije sudjeluje i Gradska zajednica sportskih udruga grada Vrbovca, a svoj doprinos daju ostale ustanove, udruge i pojedinci.²⁴ Zahvaljujući manifestaciji gastronomija novog doba obogaćena je pomalo zaboravljenim jelima kao što su: bela juha, zaruljena juha, juha od poriluka, juha od mlade koprive, šljivnik juha, juha bicanga, varivo od repe, cicmara, napušćanci, prhka, vrbovečka kvrguša i nezaobilazna pera. Vrbovečka pera, ili samo pera, tradicionalni je kolač vrbovečkog

²⁴ http://www.pou-vrbovec.hr/index.php/home/kaj_su_jeli_nasi_stari/

kraja, a sastoji se od vrlo jednostavnih namirnica - brašna, malo soli, ulja, mlijeka, svežeg sira, jaja i vrhnja.²⁵ Danas je manifestacija prerasla lokalne okvire pa je svake godine sve veći broj posjetitelja koji u grad stižu organiziranim prijevozom, vlakom ili osobnim automobilima. U prostoru POU Vrbovec, ali i u drugim prostorima te na otvorenom priređuju se izložbe, radionice, predavanja i promocije. Raznolik program održava se tijekom cijelog dana, a namijenjen je djeci i odraslima. U organizaciji manifestacije sudjeluje i Gradska zajednica sportskih udruga grada Vrbovca, a svoj doprinos daju ostale ustanove, udruge i pojedinci.²⁶ Uz bogatu gastronomsku ponudu, raznovrstan kulturno-umjetnički program domaćih i gostujućih društava, ne manjka plesa, glazbe i pjesame. A ne nedostaje ni sportskog programa uz brojne turnire i natjecanja, zabavnih večeri poznaih izvođača i estradnih umjetnika dok se u ugostiteljskim objektima poslužuju starinska jela kao sastavni dio jelovnika.

4.12.6. Likovno društvo Vrbovec

Za vrijeme trajanja manifestacije posjetiteljima je također otvorena galerija u kojoj su izložena likovna djela lokalnih umjetnika. Likovno amatarsko društvo "Vrbovečki slikari", prema Prijatelj (2014.), osnovano je davne 1977. godine s profesorom Jurjem Baldanijem, s potrebom da osnuju društvo koje će okupljati slikare, kipare i crtače te im pomagati kako u stecanju teoretskog znanja i tehničkih vještina tako i prilikom organiziranja javnih nastupa. Devet članova osnivača utemeljio je društvo: Miroslav Barić, Mirko Besedić, Josip Boltižar, Anica Ferenčak, Josip Happ, Zlatica Hunjed, Mladen Kefelja, Ivan Luketić i Stjepan Skočaj. Likovna zbirka, kao dio Muzejske zbirke POU Vrbovec, nastala je najvećim dijelom darovanim izlošcima autora koji su sudjelovali na *Vrbovečkim likovnim susretima* organiziranim u godišnjem ritmu od 1981. do 1987. godine te potom bijenalno 1994. godine, 1996. te 1998. godine. Pluralistički karakter Likovnoj zbirci dali su povjesničari umjetnosti Juraj Baldani (1929.-2010.) i naivni slikar svjetskog glasa Ivan Rabuzin (1921.-2008.). Zbirku čine djela naivnih slikara, slikara amatera i slikara koji su umjetničko obrazovanje stekli školovanjem. Izložene slike, skulpture i reljefi djela su autora koji su podrijetlom, rodbinom, radom ili djelovanjem vezani za Vrbovec ili su pak slikali vrbovečke motive te na taj način dali doprinos razvoju likovne kulture i povijesti

²⁵ Nadvornik, 1997.

²⁶ http://www.pou-vrbovec.hr/index.php/home/kaj_su_jeli_nasi_stari/

grada. Različitih su poetika i pristupa, a svjedoče bogatstvo mašte, opažaja i osjećaja. Likovna umjetnost uvijek ponovno otkriva složenu čovjekovu prirodu i potrebu da vidljivi svijet preuređuje i pretvara ga u nove vizure, izmijenjene, izmaštane, proživljene, odsanjane i na svaki način produhovljene iskazane u odabranom mediju: slikama na staklu, grafici, akvarelima, slikama na platnu, u drvorezu, pastelu ili kojom drugom tehnikom koja omogućava likovni izraz. Ovo likovno bogatstvo potiče na obnovu *Vrbovečkih likovnih susreta* u suvremenijoj formi koja bi, s jedne strane, oplemenila i oživjela vrbovečku likovnu scenu, a s druge strane stvarala dinamičnu kulturu i likovnu povijest Vrbovca na radost novih baštinika.

5. ZAKLJUČAK

Vrbovečko područje je područje izrazitih ruralnih karakteristika. Ruralna obilježja iz prošlosti očituju se dakako i u sadašnjosti te oblikuju ruralni identitet i stvaranje kulturne baštine posebice vidljive u radu kulturno-umjetničkih društava te u turističko-kulinarскоj manifestaciji “Kaj su jeli naši stari”. Najistaknutije kulturno-umjetničko društvo koje nastoji očuvati bogatu kulturnu baštinu vrbovečkog kraja je “Petar Zrinski” koji u okviru svojih sekcija (zbor, folklor i tamburaši) promovira nošnju, plesove i glazbu prepoznatljivu za ovo područje. Također, za oblikovanje društvenog načina života Vrbovčana osobitu zaslugu u prošlosti imaju vlastelini Zrinski, Patačići i markiz de Piennes koji su čuvali urbanu i ruralnu kulturnu baštinu, te poticali rad i osnivanje ne samo kulturnih već i privrednih društava. Nastankom građanskog sloja krajem 19. i početkom 20. stoljeća, Vrbovec je podijeljen na Gornji i Donji Vrbovec. Razlog tomu je taj što su u Gornjem gradu živjeli bogatiji građani, konkretno obrtnici, dok su u Donjem Vrbovcu živjeli seljaci i obični radnici. No, za svako normalno funkcioniranje grada potrebna je suradnja oba dijela, tako da se zahvaljujući privrednoj suradnji tijekom dugog niza godina odvijala i ona društvena, kulturno-umjetnička, tradicijska, eno-gastronomсka, te na toj podlozi nastajala i najpoznatija manifestacija vrbovečkog područja: “Kaj su jeli naši stari”. Ta je manifestacija odličan spoj gastronomije, kulturne ostavštine, tradicije i obrta skoro zaboravljene vrbovečke prošlosti. Vrbovec se, iako utemeljen na snažnoj ruralnoj tradiciji, razvija u urbano središte kojem gravitiraju okolne ruralne općine. Društvena i kulturna baština nastoje se polako uklopiti i u turističku ponudu kraja čemu se u posljednje vrijeme poklanja osobita pažnja. Zbog toga je važno podići svijest lokalnog stanovništva o važnosti ruralnog prostora za života kako na selu tako i u gradu.

6. LITERATURA

1. Abercrombie N. (2008): Rječnik sociologije, Jesenski i Turk, Zagreb
2. Buturac J. (1984): Vrbovec i okolica 1134-1984, Hrvatsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda Zagreb, Čakovec
3. Cifrić I. (2003): Ruralni razvoj i modernizacija, Biblioteka znanost i društvo, Zagreb
4. Cifrić I.: Ruralni razvoj i modernizacija: prilozi istraživanju ruralnog identiteta, https://www.google.hr/?gws_rd=ssl#q=ivan+cifri%C4%87+identitet+i+hibridizacija+kulture (12.studeni 2015.)
5. Cifrić I.: Iskustvo seljačkog društva. Poruka modernom društvu
6. Fanuko N. (2012): Sociologija, Profil International, Zagreb
7. Gajdić D., Škrlec K.: Razvoj sela sjeverozapadne Hrvatske, Zbornik radova XVII Međunarodnog naučnog skupa "Vlasinski susreti", Vlasotince, Srbija, 2011., (predavanje, sažetak, stručni)
8. Kruhek M. (1995): Vrbovec, vrbovečki kaštel i njegovo mjesto u sustavu krajiške granične obrane, Vrbovec u prošlosti i sadašnjosti, Ogranak Matice hrvatske Vrbovec, Vrbovec
9. Nadvornik Z. (1997): Jela vrbovečkoga kraja, "ABACUS" d.o.o. Vrbovec i Turistička zajednica grada Vrbovca, Vrbovec
10. Nisbet R. (2007): Sociološka tradicija, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb
11. Pusić E. (1989): Društvena regulacija, Globus, Zagreb
12. Prijatelj S. (2013): Arheološko nalazište Buzadovec-Vojvodice, Pučko otvoreno učilište Vrbovec, Vrbovec
13. Prijatelj S.: Etnografska zbirka, Pučko otvoreno učilište Vrbovec, Vrbovec
14. Prijatelj S.: Kulturno-povijesna zbirka, Pučko otvoreno Vrbovec, Vrbovec
15. Prijatelj S. i sur (2014): Vrbovec-770 godina, I.T.M. Vrbovec, Vrbovec

16. Prijatelj S. (2014): Vrbovec kroz povijest. Poglavlje u knjizi Prijatelj S. i sur. Vrbovec-770 godina, 15-25 str
17. Prijatelj S. (2014): Zemljopisni položaj, ustroj i stanovništvo. Poglavlje u knjizi Prijatelj S. i sur: Vrbovec-770 godina, 37-40 str.
18. Prijatelj S. (2010): Vrbovečka narodna nošnja“, DVD
19. Rihtman Auguština D. (1984): Struktura tradicijskog mišljenja, Školska knjiga, Zagreb
20. Štefanović Ž. (2014): HKUD „Petar Zrinski“ i Limena glazba i mažoretkinje Vrbovec. Poglavlje iz knjige knjizi Prijatelj S. i sur. Vrbovec-770 godina, 87-101 str
21. Šuvar S. (1988): Sociologija sela I, Školska knjiga, Zagreb
22. Šuvar S. (1988): Sociologija sela II, Školska knjiga, Zagreb
23. Štambuk M (2002): Selo i modernizacija: kratja povijest nesporazuma, Prostor iza, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
24. Vicković D. (2008): Vrbovečki obrti, u povedu 40. Obljetnice rada Udruženja obrtnika Vrbovec, Udruženje obrtnika Vrbovec, Vrbovec
25. Šikić – Mićanović L.: Skriveni životi, prilog antropologiji ruralnih žena, file:///C:/Users/Adrijana/Downloads/di118_11prikazi_4.pdf, (01. travnja 2016.)
26. Župančić M. (2000.): Tranzicija i modernizacijske perspektive hrvatskog sela, Sociologija sela 38, broj ½ (147/148), str. 20., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=177438 (18. ožujka 2016.)
27. <http://www.pilar.hr/publikacije/knjige/biblioteka-funkcionalnih-centara/pregled-sadraja#sz> (01. travnja 2016.)
28. <http://www.dzs.hr/> (09.ožujka 2016.)
29. <http://hkud-petar-zrinski.hr/> (31.studenog 2015.)
30. <http://www.pou-vrbovec.hr/index.php/home/muzejska/> (31.studenog 2015.)

31. <http://www.vrbovec.hr/podstranica.aspx?id=23> (20.ožujka 2016.)
32. <http://www.vrbovec.hr/podstranica.aspx?id=30> (20.ožujka 2016.)
33. <http://www.vrbovec.hr/podstranica.aspx?id=41> (20. ožujka 2016.)
34. <http://www.vrbovec.hr/> (20. ožujka 2016.)
35. http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Stanje_na_trzistu_rada_Grada_Zagreba_i_Zagrebacke_zupanije_u_sijecnju_2015.pdf (09. ožujka 2016.)
36. http://www.pou-vrbovec.hr/index.php/home/kaj_su_jeli_nasi_stari/ (10.ožujka 2016.)

7. PRILOZI

Popis priloga:

Prilog 1. Transkript intervjua s ravnateljicom Pučkog otvorenog učilišta Vrbovec, prof. Sanja Prijatelj

Prilog 2. Geografski položaj Vrbovca

Prilog 3. Drugi tip vrbovečke nošnje – šnitani, prema pričama starih baka nastao radi lijenosti snaha

Prilog 4. Vrbovečka pera, najpoznatiji vrbovečki kolač

Prilog 1. Transkript intervjua s ravnateljicom Pučkog otvorenog učilišta Vrbovec, prof. Sanja Prijatelj

1. Koliko često se održavaju skupovi u vašem gradu?
Jednom god. dvaput god. **više puta god.**
 - a) **sastanak gradskog vijeća**
 - b) **sportska društva**
 - c) **kulturno umjetnička dr.**
 - d) **lovačka dr.**
 - e) **ribolovna dr.**
 - f) **ostalo, vijeće mjesnih odbora**

2. Koje svečanosti, praznike i priredbe zajedno organiziraju i slave stanovnici ovog grada? (naziv, opis svečanosti, praznika ili priredbe, na čemu se zasniva zajedničko učešće)
 - Fašnik, Uskrs, Dan planeta Zemlje i dan Europe, rođenje Petra Zrinskog, rođenje Marije Jurić Zagorke, Sv. Vid (zaštitnik Vrbovca), Kaj su jeli naši stari.
 -

3. Da li znate za neke priredbe ili svečanosti koje su ranije bile organizirane u gradu a sad ih više nema?
 - Nema takvih

4. Kako žive, po Vašem mišljenju, ljudi u odnosu na period prije deset godina
 - a) **znatno bolje**
 - b) nešto bolje
 - c) isto kao prije
 - d) nešto lošije
 - e) znatno lošije

5. Koje probleme sudionici intervjua (vođenog grupnog razgovora) smatraju najvažnijim za grad?
 - a) **nezaposlenost**
 - b) male mogućnosti doškoloavanja i podizanja kvalifikacija
 - c) **siromaštvo**
 - d) **alkoholizam**
 - e) malo priredaba (mogućnosti) za razonodu
 - f) **bespomoćnost**
 - g) **nasilje u obitelji**
 - h) **konflikti u obitelji**
 - i) male mogućnosti sudjelovanja u kulturi
 - j) **kriminal, krađe**
 - k) **sve manje mladih ljudi**
 - l) **pogoršanje zdravstvenog stanja stanovnika**
 - m) **nedostatak radne snage**
 - n) **loše funkcioniranje mjesnih ureda, odbora i sl**
 - o) **nedostaci u infrastrukturi**

p) drugi problem (koji):

6. Jesu li općine na vrbovečkom području:

- a)* razvijenije od drugih
- b)* **jednako razvijeno kao i druga**
- c)* manje razvijeno od drugih

7. Koja organizacija ili institucija je, prema Vašem mišljenju, u zadnje vrijeme pospješila (potaknula) unapređenje grada u proteklih 5 godina?

- Otvaranje muzejske zbirke i rekonstrukcija zgrade POU.

8. Koje se osobe u gradu bave pitanjem razvoja u kulturi?

- Pročelnik, udruge – POU, HKUD te Limena glazba i mažoretkinje.

9. Što je rađeno iz sredstava samodoprinosu?

- Vodovod.

10. Da li su korištena sredstva iz slijedećih izvora financiranja:

- a)* donacija
- b)* banke- *krediti*
- c)* **općine**
- d)* zadruge
- e)* drugo- *iz državnog I županijskog proračuna*

11. Da li postoji osoba, grupa osoba ili organizacija koja se danas dobro brine za interese ovog grada?

- a)* **Da**
- b)* Ne

12. Da li postoji plan razvoja grada?

- a)* **da**
- b)* ne

13. Koje su akcije trenutno u toku (u gradu)?

- Nikakve.

14. Što planirate napraviti u narednih 5 godina?

- Opremiti kino opremom, pokušati prikazivati kino predstave.

15. Od koga ili od čega, po mišljenju stanovnika, zavisi budućnost ovog grada?

- a) od stanovnika grada
- b) od lokalne vlasti
- c) od samoorganiziranja stanovnika ovog sela
- d) od poduzetnosti stanovnika ovog sela
- e) od zaposlenih stanovnika u jedinicama lokalne samouprave
- f) od političkih stranaka
- g) od politike države
- h) od rada vjerske zajednice
- i) od drugih čimbenika (kojih) _____
- j) ne mogu se izjasniti

16. Što bi trebalo konkretno učiniti za ruralni razvoj u Vašem kraju?

Molimo, označite najviše 5 odgovora oznakom X!

Restauracija i razvoj grada, kulturna baština i očuvanje običaja	X
Poticaj subvencioniranju poljoprivrednih gospodarstava	
Poticanje ženskog poduzetništva	X
Poticanje malih i srednjih poduzetnika	
Obrazovanje, napredovanje i obučavanje ljudi u gradu	
Povećanje broja radnih mjesta u ruralnim područjima	
Obrazovanje stručnjaka za ruralni razvoj	X
Poboljšati mjere upravljanja poljoprivrednim zemljištem	
Ustanoviti mjere zaštite okoliša na području poljoprivrede i šumarstva	
Propagiranje ruralnog turizma i tradicionalnih seoskih obrta	X
Poboljšanje ruralne infrastrukture koja je u vezi sa razvojem poljoprivrede	
Promoviranje turističkih vinskih cesta	
Promoviranje visokokvalitetnih autohtonih proizvoda	
Bolja infrastruktura (mreža cesta, vode, struje, telefon i dr.)	
Poboljšanje socijalnih uvjeta u gradu	X

Prilog 3 . Drugi tip vrbovečke nošnje – šnitani, prema pričama starih baka nastao radi lijenosti snaha

Izvor: DVD Vrbovečke narodne nošnje

Prilog 4. Vrbovečka pera, najpoznatiji vrbovečki kolač

Izvor: http://www.pou-vrbovec.hr/index.php/home/kaj_su_jeli_nasi_stari/

SAŽETAK:

Predmet ovog rada je prikaz povijesnih činjenica koje su utjecale na oblikovanje kulturne baštine u ruralnom području vrbovečkog kraja. Cilj rada je analizirati karakteristike ruralnog društva i njegov utjecaj na razvoj kulturnog identiteta, a svrha rada je, povratno, afirmirati uzajamni odnos kulturne baštine za društveni razvoj vrbovečkog područja, a koju je potrebno očuvati i za sljedeće generacije. U radu je korišten anketni upitnik o socioekonomskim obilježjima vrbovečkog područja, metoda intervjua i etnometodološki pristup. Temeljna konstatacija rada je ta da su odrednice ruralne kulture u velikoj mjeri utkane u identitet vrbovečkog kraja, trajne su i postoje u suvremenosti zahvaljujući ostavštini duhovne i materijalne kulture. To je osobito važno kako bi se prikazao društveni razvoj vrbovečkog područja.

Ključne riječi: identitet, ruralno područje, baština, vrbovečki kraj, HKUD "Petar Zrinski, Turističko-kulinarska manifestacija "Kaj su jeli naši stari"